

Frants Vitko

PhD in Economic Sciences, Associate Professor,
Department of Economics and Business Management
State Institute of Management and social technologies
of the Belarusian State University

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP AND SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

Annotation. *This article discusses the possibility of using the experience of States with developed market economies in post-Soviet countries to forge public-private partnership system. As one of the instruments to create a mechanism for partnership are encouraged to use the potential of social enterprise.*

The purpose of the article is to consider the possibilities of using the potential of social entrepreneurship for the development of public-private partnership.

Results. *It is proved that the development of social entrepreneurship in Belarus should significantly increase the role of the state, which should be reduced to stimulating the following directions: favorable taxation of funds sent by business entities to charitable purposes and the development of social enterprises; determination of the role and participation of social entrepreneurship in the implementation of state social programs; strengthening the popularization of social activity and social entrepreneurs, including using state media, education systems, etc.; creation and development of a full-fledged infrastructure of social entrepreneurship.*

Conclusions. *Social entrepreneurship should be an integral part of the economy of the post-Soviet countries. Combining the high adaptability and economic efficiency of a private business with a focus on meeting the most pressing social needs, it will promote the development of public-private partnership, the formation of a socially oriented economy and the identification of new ways of solving social problems.*

Keywords. *Public-private partnerships, social entrepreneurship, principles of partnership, social responsibility of business.*

Одержано редакцією 01.08.2017 р.
Прийнято до публікації 11.08.2017 р.

УДК 330.3

Денисенко Вікторія Олександрівна

ст. викладач

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького,

м.Черкаси, Україна,

e-mail: vikaonline@ukr.net

Мартінович Віктор Геннадійович,

к.е.н., старший викладач кафедри

економіки та підприємництва,

Черкаського державного технологічного

університету, Україна

economicexpert@mail.ru

КОНЦЕПЦІЇ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ

Анотація. *У статті дано визначення середнього класу. Визначено його основні ознаки: матеріально вимірювані критерії – власність (нерухомість, земля, засоби виробництва), кваліфікаційно-освітня підготовка, високий соціальний статус та самовизначення себе з середнім класом, рівень доходів та вміння пристосовуватися та успішно діяти в ринкових умовах. Проаналізовано основні теоретичні концепції дослідження середнього класу. Запропоновано при визначенні середнього класу використання критеріального принципу, котрий дозволяє виділяти середній клас в соціально-економічній структурі регіону на підставі певної системи критеріїв.*

Ключові слова: *середній клас; функції; критерії; власність; освіта; дохід.*

Постановка проблеми. Суперечливий характер реформ, що проводяться в Україні, зачіпає основні сфери розвитку суспільства. Важлива складова цього процесу – зміни соціальної структури суспільства. Наявність і достатня питома вага середнього класу в системі соціальної стратифікації є важливим показником успішного розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми формування та розвитку середнього класу в цілому вважаються розробленими сучасною економічною наукою, що відображено в численних працях як зарубіжних, так і вітчизняних економістів. Необхідно, перш за все, виділити роботи таких вчених, як М. Вебер, Г. Гегель, Дж. Гелбрейт, К. Маркс, а також таких вітчизняних економістів, як Л. Антошкіна, Н.Борецька, І. Бондар та ін. В їх роботах в основному увага приділяється вибору критеріїв віднесення до середнього класу, серед яких одні автори враховують лише відношення до засобів виробництва, інші – лише роль в суспільній організації праці, розмір отриманого доходу або ж інші характерні риси такі, як рівень освіти і кваліфікації, професійно-кваліфікаційний статус, професійна етика, спосіб життя і навіть самоідентифікація.

Як бачимо, при певній розробленості проблеми сучасною економічною наукою, багато її аспектів залишаються дослідженими недостатньо. Зокрема, потрібен ґрунтовний аналіз критеріїв віднесення до середнього класу та методик обрахунку його чисельності.

Метою статті є визначення основних концепцій формування середнього класу.

Викладення основного матеріалу. Уявлення про середній клас зародилися досить давно. Уже на перших етапах становлення людської цивілізації соціум розглядався як єдиний організм, що має внутрішній, функціональний розподіл, в якому найбільш узагальненими складовими частинами були «верхній», «середній» і «нижній» прошарки. Міркування про склад і значення середнього класу зустрічаються вже в V-IV століттях до н. е. у філософів античності Евріпіда і Арістотеля. Так, до V ст. до н. е. відносяться такі рядки Евріпіда: «Існує три класи громадян: перші – багаті, які прагнуть ще більшого збагачення; другі – незаможні бідняки, повні заздрості й ненависті до багатіїв, легка здобич демагогів. А між двома крайнощами знаходяться ті, хто робить державу безпечною і дотримуються законів» [1, с.130].

Небезпеку для суспільної рівноваги, згідно з вченням Арістотеля, становить суттєва нерівність, породжена приватною власністю. Законодавець же повинен прагнути не до загальної рівності матеріального становища громадян, а до його вирівнювання. Арістотель також зазначав: «Середній достаток – з усіх благ усього краще, він народжує в людях помірність». Ситуація, коли існує різкий перекис у володінні власністю та отриманні значних доходів невеликою групою населення, може призвести до двох крайнощів: олігархії, яка враховує лише інтереси багатих, або демократії, що ґрунтується на інтересах бідноти. Будь-яка крайність може увінчатися тиранією [2, с.210]. Як бачимо, саме ця ідея Арістотеля якомога краще відображає варіанти соціально-економічного розвитку продуктивних сил в Україні.

Тенденція класового дослідження отримала найбільш яскраве вираження в працях К. Маркса. Згідно марксистської методології основним критерієм виділення класів є відношення до власності на засоби виробництва. Ним виділяються два основні класи, що визначають сутність капіталізму: буржуазія – власники засобів виробництва, які експлуатують найманих робітників і привласнюють додаткову вартість, створену працею найманих робітників, і пролетаріат – суб'єкти найманої праці, які отримують частину виробленої їхньою працею нової вартості у формі заробітної плати та виступають у ролі експлуатованих. Крім двох основних класів, К. Маркс допускав існування прошарку, до якого відносив дрібну буржуазію та інтелігенцію. Важливим моментом у підході К. Маркса є положення, згідно з яким суспільство в міру розвитку капіталізму дедалі більше ділиться тільки на два класи: експлуататорів і експлуатованих. Боротьба між

антагоністичними класами є джерелом соціально-економічного розвитку, рушійною силою історії. Проміжні страти, на його думку, заважають боротьбі класів, оскільки вони не володіють антагонізмом, необхідним для боротьби класів, не володіють «ні ініціативою, ні динамізмом». Вони, отже, «... не революційні, а консервативні. Навіть більше, вони реакційні ... » [3, с. 24].

Більшість критиків вчення К. Маркса вказують на такий істотний недолік, як відсутність виділення самостійного середнього класу. Проте ми зазначаємо, що в «Маніфесті комуністичної партії» Маркс говорить про середні стани. До них він відносить дрібних промисловців, торговців, ремісників, селян. Соратник К. Маркса Ф. Енгельс відзначав двоїсту природу інтересів середнього класу, яка змушувала його вставати то на бік буржуазії, то на бік пролетаріату: «Смирений і лакейськи покірний перед сильним феодалом або монархічним урядом, він (клас дрібної буржуазії) переходить на бік лібералізму, коли буржуазія знаходиться на підйомі; його охоплюють напади шаленого демократизму, як тільки буржуазія забезпечує собі панування».

На наш погляд, в цих висловлюваннях ховається ідея про те, що саме середній клас, як елемент продуктивних сил, виступає головним стабілізатором регіональних соціально-економічних систем. Однак ця роль не може бути повною мірою реалізована в періоди трансформації власності через різке скорочення чисельності середнього класу.

Наступною теорією середнього класу є теорія Макса Вебера. Завдяки дослідженням М. Вебера, поняття середнього класу і середніх верств набули широкого поширення. Він розглядав власність, владу і престиж як три окремих, взаємодіючих фактори, що лежать в основі виділення класів у будь-якому суспільстві. Поняття «клас» для М. Вебера має, насамперед, економічний зміст. Про класові відмінності можна говорити тільки в тих випадках, коли великі групи людей володіють соціальними характеристиками їхніх життєвих перспектив [4, с.228].

На наш погляд, при такому підході стає ясно, що класові відмінності в умовах ринкової економіки породжує і закріплює сам ринковий механізм. Згідно точки зору М. Вебера, в основі класового поділу суспільства лежать економічні інтереси різних соціальних суб'єктів.

Дві провідні позиції – марксизм і веберіанство займали основне місце у вивченні класової структури суспільства та ролі середнього класу в його розвитку до початку 50-х років ХХ століття.

Вітчизняні дослідники (Бондар І., Мочерний С., Сахань І.) визначають середній клас за такими критеріями, як власність (нерухомість, земля, засоби виробництва), кваліфікаційно-освітня підготовка, високий соціальний статус та самовизначення себе з середнім класом [5, с.48]; рівень доходів, наявність майна, кваліфікаційний статус, освіта, вміння пристосовуватися та успішно діяти в ринкових умовах; достатній рівень доходів, задоволеність своїм статусом, відносний політичний консерватизм, суб'єктивна ідентифікація [6, с.3].

Часто ознакою середнього класу розглядають лише рівень доходу. Причому джерело доходу до уваги не береться. Це може бути дохід від власного підприємства або від роботи по найму, аби тільки його величина відповідала встановленим розмірам. Так, у США сьогодні до середнього класу відносять групи населення, в яких середньомісячний дохід на кожного члена сім'ї становить від 3470 до 8000 доларів. В Німеччині для цього достатньо 2000 доларів США, в Іспанії та Португалії – 1000, в Греції – 750 доларів.

В Україні до середнього класу відносять ті групи населення, в яких на кожного члена сім'ї припадає 300-500 доларів США у місяць, що відповідає критеріям, прийнятим для бідних країн [7]. А Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України визначив нижній поріг доходів для середнього класу у розмірі п'яти прожиткових мінімумів, тобто 8420 грн. на особу (станом на 1.05.2017 р.). Як бачимо, норми доходів середнього класу є різними в країнах з різним рівнем економічного розвитку.

На думку В. Антонюка: «Єдиним показником, наведеним в офіційних статистичних збірниках, за яким хоч якось можна було б оцінити наявність чи відсутність середнього класу в регіонах України є показник середньодушових доходів населення України. Однак, по-перше, він включає далеко не всі доходи населення, про що свідчить його суттєва відмінність від показника середньодушових витрат; по-друге, якщо ми зможемо на основі рівня доходів (витрат) віднести певну частку населення до середнього класу, то інші характеристики цієї частки населення будуть невідомі» [8, с. 200]. Додамо до вищевикладеного, що можна погодитися з В. Антонюком стосовно недостатності рівня доходу як критерію оцінки середнього класу. На нашу думку, слід уточнити, про який саме дохід йдеться. Якщо взагалі про дохід, то в умовах первісного накопичення капіталу він не може бути критерієм виділення середнього класу. А якщо мова іде про доходи, що отримані законним шляхом, які стали нормою життя цивілізованого суспільства, то саме такий дохід часто є підставою виділення середнього класу. Саме такий дохід свідчить про активну життєву позицію, високу освіту та кваліфікацію їх володарів. Саме вони забезпечують соціально-економічну стабільність країни та регіонів через виконання своїх функцій. Насамперед, регіональний середній клас виконує економічну функцію. Адже саме він виступає найпотужнішим економічним «донором» через сплату податків, формування фінансової основи діяльності державної та місцевої влади. Як основний платник податків саме він формує державний та місцеві бюджети, фінансує необхідні соціальні трансферти, формує джерела фінансування суспільних благ: науки, освіти, охорони здоров'я, культури.

Середній клас виконує й інвестиційну функцію, виступаючи основним внутрішнім інвестором держави. Інвестуючи в державні цінні папери, страхові, пенсійні, інвестиційні і взаємні фонди, представники регіонального середнього класу, з одного боку, підтримують фінансовий ринок країни та її регіонів, а з іншого, – забезпечують себе додатковим доходом. Через нагромадження і участь у різних системах страхування регіональний середній клас забезпечує інвестиційний потенціал та розвиток регіональної економіки.

Раціоналізаторська функція реалізується через створення масового попиту на споживчі товари і послуги. Адже маючи достатні матеріальні можливості, саме регіональний середній клас є найбільш активним на ринках, на його долю припадає лівова частка попиту. Багаті верстви хоча й мають високі середні витрати, проте є порівняно нечисленим класом. З іншого боку, частка бідних у суспільстві є більшою, проте їхні середні витрати є порівняно невеликими. Поведінка середнього класу на ринках є найбільш раціональною (а відтак, прогнозованою) порівняно з найбагатшими, для яких практично не існує фінансових обмежень, та найбіднішими, яких турбує виключно питання задоволення базових потреб.

Високий платоспроможний попит, що формується представниками середнього класу в певному регіоні, сприяє розширенню внутрішнього ринку. Його висока споживча активність є стимулом для розвитку регіональних споживчих ринків.

Середній клас виконує і стабілізаційну функцію, тому що несе відповідальність за стабільну соціально-політичну ситуацію в регіоні за рахунок участі в легітимних формах політичного діалогу та зміцнення основних принципів демократії. Порушення цих принципів може призвести до згорання демократичних процесів і встановлення в країні тоталітарного або авторитарного режиму. Середній клас, таким чином, формує демократію, яка є ефективним компромісом між інтересами різних верств населення, своєрідною формою соціально-політичного консенсусу суспільства.

Середній клас завдяки домінуванню у громадських і політичних організаціях визначає моральні стандарти суспільства, через участь у виборчому процесі виконує функції носія демократії та політичних свобод. Саме його наявність є передумовою й чинником як соціально-політичної, так і економічної стабільності суспільства.

Також середній клас виконує кадрову функцію. В конкретному регіоні середній клас є постачальником висококваліфікованих кадрів на регіональний ринок праці. Виконання цієї функції передбачає постійне поповнення професійного потенціалу і підвищення кваліфікації населення регіону.

Ми вважаємо, що зацікавленість в збереженні і примноженні своїх доходів, власності і статусу роблять середній клас гарантом соціальної і політичної стабільності на рівні регіону, а також медіатором, посередником між елітами і широкими базовими шарами суспільства. Успішні життєві стратегії середнього класу роблять його привабливим каналом вертикальної мобільності для інших соціальних груп регіону.

З тим, що розмір доходу є основним критерієм віднесення до середнього класу, погоджуються автори колективної монографії «Середній клас в Україні: теорія та сучасні тенденції становлення» [9, с. 231]. У цій монографії вперше обґрунтовано порогові значення показників-індикаторів для ідентифікації середнього класу, які, до речі, прирівнюються до розвинених країн. Наведемо їх:

- заробітна плата становить не менш як 60-65% від доходу; дохід від майна – у межах 13-14%;
- особисте споживання – до 80% від доходу (у тому числі на продукти харчування не менше третини, на сплату за житло та енергію – однієї чверті);
- доходи від нерухомості, дивідендів, власності, тощо – до 8%; від освіти – у межах 10-15%; від статусу – до 5%;
- нагромадження грошей – у межах не нижче 5-6% на місяць.

Ми вважаємо, що розглядаючи середній клас з економічної точки зору, нас повинна цікавити межа економічної забезпеченості (доходами), вище якої можливе віднесення певної групи людей до середнього класу. Адже, якщо рівень доходу не забезпечує розширене відтворення робочої сили, то ні про які інші характеристики не може йти мова. Проте в регіонах України сфера доходів населення ще не відповідає ні за структурою, ні за кількісними розмірами світовій практиці, тому у визначенні середнього класу потрібно спиратися на більшу кількість ознак. При цьому важливий і спосіб одержання доходу.

Російські дослідники середнього класу вважають, що середній клас в трансформаційній економіці характеризується набором таких ознак, як: наявність (відсутність) вищої освіти; наявність (відсутність) постійної зайнятості; характер праці (фізична/нефізична); наявність (відсутність) управлінських позицій [10, с.31]. Нам здається, що розглядаючи середній клас з позицій вищевказаних критеріїв, можна говорити про виділення в рамках середнього класу «нового» середнього класу. За міжнародними стандартами до «нового» середнього класу входять переважно особи з високою професійно-освітньою підготовкою, яка гарантує високий попит на їхню робочу силу на ринку праці.

У Західній Європі основним параметром середнього класу є наявність заощаджень, в Америці – наявність боргів, адже в США краще розвинута кредитна система. В Україні, звичайно, ще досі ні один із названих критеріїв не працює на повну потужність, а знаходиться на початковому етапі. Отже, кожна країна розвивається за своїм сценарієм, і сутність категорії «середній клас» пов'язується з різними ознаками.

Проте слід чітко розмежувати економічні і неекономічні фактори формування та розвитку середнього класу. Нерідко вчені до економічних факторів зараховують лише володіння/неволодіння засобами виробництва, ігноруючи при цьому місце в системі суспільної організації виробництва, рівень витрат на споживання, професійно-кваліфікаційний рівень працівників, розмір отримуваних доходів та їх форми. Щодо них похідними є такі критерії, як спосіб життя (манери, звички, етикет), культурний, релігійний, статевий, віковий та інші.

На нашу думку, найбільш доречним у даному випадку було б використання критеріального принципу, який є досить простим, доступним у застосуванні і найпоширенішим. Критеріальний принцип дозволяє виділяти середній клас в соціально-

економічній структурі регіону на підставі певної системи критеріїв. Проаналізувавши всю сукупність критеріїв, що застосовуються для визначення середнього класу, ми вважаємо, що найприйнятнішими для стратифікації сучасного суспільства є розмір та спосіб отриманого доходу, котрий можна доповнити рівнем освіти, а також відношенням до засобів виробництва. Причому бажано щоб здобутий рівень освіти забезпечував доходи, які відповідають критеріям середнього класу. Проте як показують наші дослідження в Україні спостерігається різка «статусна несумісність». Це ситуація наявності протиріччя в статусних характеристиках однієї людини. Суб'єктивно вона сприймається як несправедливість і має негативні соціально-економічні наслідки: гальмує прогресивний розвиток суспільства, дестабілізує його і відповідно не сприяє формуванню суспільства середнього класу. Яскравим прикладом статусної несумісності може служити положення представників середнього класу за критерієм наявності вищої освіти в Україні, коли остання не гарантує отримання відповідного рівня доходу. Так, у роботі Е. Денісона, зазначається, що 60% різниці в заробітках людей безпосередньо пояснюється впливом освіти, а 40% – нерівністю їх здібностей. Дж. Мінсер підрахував, що кожен зайвий рік навчання збільшує дохід людини на 7%, а фахівці Міністерства освіти США дослідили, що середньостатистичний молодий американець з дипломом бакалавра мав дохід на 24% вище, ніж людина, що володіє лише дипломом середньої школи. За даними фахівців Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), між освітою і заробітною платою існує позитивний зв'язок. А доходи котрі відповідають середньому класу можна отримати лише за наявності вищої освіти. А. Колот та С. Григорович також зазначають, що існує тісна кореляція між якістю робочого місця, складністю і продуктивністю виконуваних робіт та винагородою за надані послуги. Таким чином, між такими параметрами, як дохід та освіта повинен існувати значний кореляційний зв'язок. Проте в Україні освіта ще не гарантує отримання перспективної високооплачуваної роботи.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, середній клас – це соціальний суб'єкт, що займає проміжне становище в соціально-економічній структурі регіону між регіональними елітами і малозабезпеченими групами; виконує функції стимулятора економіки, стабілізатора суспільно-політичного життя і еталона «норми» в подоланні регіонального нерівності.

Вітчизняні вчені до основних ознак визначення середнього класу відносять матеріально вимірювані критерії – власність (нерухомість, земля, засоби виробництва), кваліфікаційно-освітню підготовку, високий соціальний статус та самовизначення себе з середнім класом, рівень доходів та вміння пристосовуватися та успішно діяти в ринкових умовах. Але потрібно чітко розрізняти економічні та неекономічні фактори формування середнього класу. До економічних факторів відносять наявність або відсутність засобів виробництва, місце в організації суспільного виробництва, величина отримуваних доходів, професійно-кваліфікаційний рівень та ін. До неекономічних – спосіб життя, релігійний, культурний та ін. На нашу думку, найоптимальнішим є використання критеріального принципу, котрий дозволяє виділяти середній клас в соціально-економічній структурі регіону на підставі певної системи критеріїв.

Список використаної літератури

1. Еврипид. Умоляющие. Трагедии: [В 2-х томах] / Еврипид. – М.: Наука, 1991. – Т.1.: Литературные памятники. – 291 с.
2. Аристотель. Политика. Сочинения / Аристотель.–, М.: Мысль, 1983. – Т.4. – 508 с.
3. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс [2-е изд.]. – М.: Госполитиздат, 1958. – Т. 10. – 795 с.
4. Weber, M. (1968). *Economy and Society*. N. Y.: Bedminster Press, P. 928.
5. Бондар І. К. Економічні передумови становлення середнього класу // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. пр. Вип.7-8 – К., 2003. – С.46–49.
6. Сахань І. Становлення середнього класу в Україні / І. Сахань // Україна: аспекти праці. – 2002. – №8. – С. 3-5.
7. Мичковская Н. Статистикой по самооценке / Мичковская Н. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://times.liga.net/artcles/gso11762.html>

8. Антонюк В. П. Формування та використання людського капіталу в Україні: Соціально-економічна оцінка та забезпечення розвитку: [Монографія] / Антонюк В. П. – Донецьк : НАН України. Ін-т економіки промисловості, 2007. – 348 с.
9. Середній клас України: теорія та сучасні тенденції становлення / [І. К. Бондар, Є. О. Бугаєнко, В. Я. Бідак, М. І. Гуць, Н. М. Ковальова]; під ред. О. Г. Ягольника. – К. : ВД «Корпорація», 2004. – 582 с.
10. Средние классы в России: экономические и социальные стратегии / Е. М. Авраамова и др.; [под ред. Т. Малевой]; Моск. Центр Карнеги. – М.: Гендальф, 2003. – 506 с.

References

1. Euripide (1991). *Praying. Tragedie*. Moscow: Nauka. vol.1: Literary Monuments (in Russ.).
2. Aristotle (1983). *Policy Collected works*. M.: Thought (in Russ.).
3. Marx, K. & Engels, F. (1958). *Collected works*. [2 nd ed.], vol. 10. M. : Gospolitizdat (in Russ.).
4. Weber, M. (1968). *Economy and Society*. N. Y.: Bedminster Press.
5. Bondar, I. K. (2003). Economic conditions of formation of the middle class. *Formation of market relations in Ukraine: Collection. Science works*. 7-8 - K., P.46-49. (in Ukr.).
6. Sahan, I. (2002). Formation of the middle class in Ukraine. *Ukraine: aspects of labor*. 8, P. 3-5. (in Ukr.).
7. Michkovskaya, N. Statistics on self-assessment. Retrieved from: <http://times.liga.net/artcles/gS 011762.html>
8. Antonyuk, V.P. (2007) *Formation and use of human capital in Ukraine: Socio-economic assessment and development: [Monograph]*. Donetsk: NAS of Ukraine. Institute of the Economy of Industry (in Ukr.).
9. Bondar, I.K., Bugaenko, E.O. et al. (2004). *Middle class of Ukraine: theory and current trends of formation*. K.: Publishing House "Corporation". (in Ukr.).
10. Avraamova, E.M. et al. (2003). *Middle classes in Russia: economic and social strategies*. Moscow. Carnegie Moscow Center. – Moscow: Gendalf. (in Russ.).

Denysenko Viktoriya Aleksandrovna

Senior Lecturer,
Bogdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
Vikaonline@ukr.net

Martinovych Victor Gennadiyovich.,

Ph.D., senior lecturer
Economics and Business department,
Cherkasy State Technological University, Ukraine
economicexpert@mail.ru

CONCEPTS OF FORMATION OF THE MIDDLE CLASS

Abstract. Introduction. *The contradictory nature of the reforms conducted in Ukraine affects the main spheres of the development of society, an important component of this process is the changes in the social structure of society. The presence and sufficient share of the middle class in the system of social stratification is an important indicator of the successful development of the national economy.*

Analysis of recent research and publications. The problems of the formation and development of the middle class as a whole are considered developed by modern economic science, which is reflected in the numerous works of both foreign and domestic economists.

First of all, it is necessary to single out the works of such scientists as M. Weber, G. Hegel, J. Galbraith, K. Marx, and also such domestic economists as L. Antoshkina, N. Boretska, I. Bondar, and others. In their works the main attention is paid to the selection criteria for inclusion in the middle class, among which some authors take into account only the attitude to the means of production, others - only the role in the social organization of labor, the amount of income received, or other characteristics such as the level of education and qualifications, professional-qualifications status, professional ethics, lifestyle and even self-identity.

As we see, given the specific nature of the problem developed by modern economic science, many of its aspects remain insufficiently researched. In particular, a deep analysis of the criteria for inclusion to the middle class and methods for calculating its number are required.

Purpose. *The purpose is to determine the basic concepts of the formation of the middle class.*

Results. *It is established that the middle class is a social entity occupying an intermediate position in the socio-economic structure of the region between regional elites and low-income groups; performs the functions of a stimulant of the economy, a stabilizer of socio-political life and a standard of "norm" in overcoming regional inequality.*

The main criteria for determining the middle class are materially measured criteria – property (real estate, land, means of production), qualification and education, high social status and self-determination of the middle class, income level and the ability to adapt and successfully operate in

market conditions. It is optimal to use the criterial principle, which makes it possible to single out the middle class in the socio-economic structure of the region on the basis of a certain system of criteria.

Conclusion. Domestic scientists prior to the main signs of the definition of the middle class include materially measured criteria – property (real estate, land, means of production), qualification and education, high social status and self-determination of the middle class, income level and the ability to adapt and successfully operate in market conditions. But we need to clearly distinguish between economic and non-economic factors in the formation of the middle class. Economic factors include the presence or absence of means of production, a place in the organization of social production, the amount of incomes received, the professional and qualification level, etc. Noneconomic factors include lifestyle, religious, cultural, etc. In our opinion, it is optimal to use the criterial principle that allows us to distinguish the middle class in the socio-economic structure of the region on the basis of a certain system of criteria.

Key words: middle class; functions; criteria; property; education; income.

Одержано редакцією 08.08.2017 р.
Прийнято до публікації 13.08.2017 р.

УДК 369.542

Онiщенко Анна Олегiвна

Магістрантка 2 курсу

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

Сотула Оксана Віталіївна

к.е.н., доцент,

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

МОЖЛИВІСТЬ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Анотація. У статті обґрунтовано, що змішаний тип пенсійної системи є найбільш ефективним з точки зору фінансової стабільності та рівня виплат пенсій. Сучасна міжнародна практика така, що в більшості країн існують комбіновані пенсійні системи, які поєднують державний розподіл, а також обов'язкові та добровільні накопичувальні елементи. Виявлено, що погіршення демографічної ситуації, пов'язане зі старінням населення, збереження добробуту людей, які втратили працездатність, є загальносвітовою проблемою. Підкреслено, що для повного аналізу пенсійної системи слід враховувати рівень економічного розвитку країни, рівень інфляції, мінімальну вартість життя, народжуваність, якість життя населення, період виходу на пенсію та розмір пенсій. Обґрунтовано, що формування ефективної пенсійної системи потребує цілого ряду реформ в суміжних сферах, як то фінансова, податкова та соціальна. Вказано на те, що проект реформи сконцентрований на скороченні хронічного дефіциту пенсійного фонду, модернізації, та підвищенні ефективності функціонування солідарного рівня пенсійної системи, проте практично не торкається проблеми формування другого та третього рівнів пенсійної системи.

Ключові слова: пенсійна система; рівень інфляції; тривалість життя; пенсійне забезпечення; мінімальна вартість життя.

Постановка проблеми. Більше як 20 років тривають спроби здійснити пенсійну реформу в Україні. Проте результат поки що не втішний. Існуюча пенсійна система України не надає достатнього забезпечення для пенсіонерів. Ситуація погіршується з кількох причин: у працюючих українців немає жодних стимулів платити пенсійні внески; хронічно дефіцитний Пенсійний фонд, що тисне на держбюджет; при цьому чи не